

Національний природний парк «Святі Гори»
Департамент екології та природних ресурсів
Донецької обласної державної адміністрації
Всеукраїнська екологічна ліга

**ЗБЕРЕЖЕННЯ
БІОЛОГІЧНОГО І ЛАНДШАФТНОГО РІЗНОМАНІТТЯ
ЯК СКЛАДОВА ЕКОЛОГІЧНОГО ТА ПАТРІОТИЧНОГО
ВИХОВАННЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ**

Матеріали науково-практичної конференції 7–8 липня 2016 р.

**Національний природний парк «Святі Гори»
Департамент екології та природних ресурсів
Донецької обласної державної адміністрації
Всеукраїнська екологічна ліга**

**ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОЛОГІЧНОГО
І ЛАНДШАФТНОГО РІЗНОМАНІТТЯ
ЯК СКЛАДОВА ЕКОЛОГІЧНОГО
ТА ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ**

**Матеріали
науково-практичної конференції
7–8 липня 2016 р.**

Святогірськ 2016

УДК : 574(477)
ББК : 26.22(2Ук)
З-41

Збереження біологічного і ландшафтного різноманіття як складова екологічного та патріотичного виховання населення України :
З-41 матеріали науково-практичної конференції (м. Святогірськ, 7–8 липня 2016 р.). – Центр екологічної освіти та інформації, 2016. – 314 с.

ISBN 978-617-7130-04-7

До збірки увійшли матеріали науково-практичної конференції «Збереження біологічного і ландшафтного різноманіття як складова екологічного та патріотичного виховання населення України», що відбулася 7–8 липня 2016 року на базі Національного природного парку «Святі Гори». Доповіді учасників відображають сучасний стан об'єктів природно-заповідного фонду в Україні, проблеми та перспективи їх функціонування. Приділено увагу стратегії збереження, розширення та створення природоохоронних територій. Значна частина доповідей присвячена екологічному та патріотичному вихованню населення, розвитку туризму як виду екологічних послуг.

Матеріали збірки будуть корисними для фахівців у галузі дослідження, моніторингу та охорони біорізноманіття, природоохоронних установ, студентів вищих навчальних закладів, громадськості, представників органів влади.

Доповіді надруковано в авторській редакції.

УДК : 574(477)
ББК : 26.22(2Ук)

ISBN 978-617-7130-04-7

© Центр екологічної освіти та інформації, 2016
© Національний природний парк «Святі гори», 2016
© Всеукраїнська екологічна ліга, 2016

ЗМІСТ

Передмова	11
РОЗДІЛ 1. Формування екомережі та збереження природоохоронних територій	14
<i>Барановський Б. О., Мацюк В. В., Грицан Ю. І.</i>	
Проблеми створення національних парків і розбудови екомережі Дніпропетровщини	14
<i>Бумар Г. Й.</i>	
Питання охорони об'єктів міжнародного значення на території Поліського природного заповідника	19
<i>Галущенко С. В.</i>	
О необходимости соответствия национальных природных парков Украины международным стандартам	21
<i>Гриценко В. П.</i>	
Проблеми створення геологічної пам'ятки «Геопарк вендського віку едіакарського періоду протерозою»	26
<i>Деревська К. І., Коганкова Ю. О.</i>	
Перспективи розвитку Міжріченського регіонального ландшафтного парку у контексті розбудови національної та регіональної екологічної мережі	32
<i>Дьяков В. А.</i>	
Перспективи розширення НПП «Святі Гори»	35
<i>Загороднюк І.</i>	
Біотичне різноманіття та екобезпека в зоні АТО: аналіз ситуації та ризиків	41
<i>Ковальчук С. І.</i>	
Проблема збереження біоти і ландшафтного різноманіття на територіях невилучених об'єктів ПЗФ	50

Кожневский С. Р., Деревская Е. И., Гриценко В. П., Деревская Т. Н., Пац Р. Р., Решетник М. Н., Руденко К. В. Памятники природы Житомирского Полесья (мониторинг нетрадиционных природных ресурсов)..... 56

Лаврик О. Д.
Аналіз стану природоохоронних територій та оптимізація ландшафтів днища долини Південного Бугу..... 58

Лихач О. В.
Про необхідність оголошення наступного року роком охорони навколишнього природного середовища в Україні 65

Прядко О. І., Арап Р. Я., Берест З. Л., Андрієвська О. Л., Волохова О. В.
Долина річки Любки в НПП «Голосіївський» – середовища існування цінного біорізноманіття 69

Решетюк О. В., Терлецький В. К.
Першочергові завдання активізації екологічної мережі..... 76

Стельмах С. М.
Щодо збереження трав'яних і трав'яно-мохових боліт долини річки Верещиців межах Яворівського національного природного парку 81

Шушняк В. М., Савка Г. С., Шелест Д. В.
Основні підходи до ландшафтного планування територій природно-заповідного фонду 84

Яровий С. С., Подпрятков О. О., Лиманський С. В.
Вплив військових дій на функціонування та стан Українського степового природного заповідника НАН України в 2014-16 рр 89

РОЗДІЛ 2. Організація досліджень у межах об'єктів ПЗФ 97

Барабоха Н. М.
Результати наукових досліджень за період 2011-2015 рр. в Приазовському природному парку 97

<i>Дьякова О.</i> В.Календар природи національного природного парку «Святі Гори» за 2015 рік.....	100
<i>Клет Їонкін В. Г., Тупіков А. І.</i> Чинники антропоічного впливу на природні комплекси різних функціональних зон НПП «Дворічанський».....	105
<i>Кубраков С. В.</i> Проблематика організації та проведення природоохоронних заходів у межах природно-заповідного фонду на прикладі НПП «Деснянсько-Старогутський»	111
<i>Курмаз С. В.</i> Рекреаційне використання природних ресурсів НПП «Святі Гори» та методизменшення його негативного впливу.....	117
<i>Молодан Г. Н., Долгова Н. А.</i> О роли науки в деятельности природных парков	123
<i>Приймачук С. І.</i> Деякі підсумки діяльності НПП «Святі Гори».....	126
РОЗДІЛ 3. Дослідження рослинного світу	133
<i>Барановський Б. О.</i> Аналіз адвентивної фракції флори НПП «Орільський»	133
<i>Безроднова О. В., Саїдахмедова Н. Б.</i> Фітоіндикація екологічних режимів як інструмент моніторингу біотопів НПП «Слобожанський»	138
<i>Брен О. Г., Яровий С. О., Ярова Т. А.</i> Результати п'ятирічних ботанічних досліджень Приазовського національного природного парку.....	143
<i>Височина Г.</i> Таксономічний склад мікобіоти НПП «Дворічанський» та його околиць	146

Горбняк Л. Т., Любінська Л. Г., Кучинська О. П., Полудняк А. О.
Реалізація заходів на виконання програми охорони,
збереження і відтворення рідкісних видів національного
природного парку «Подільські Товтри» 150

Дудка І. О.
Збереження занесених до Червоної книги України
макроміцетів на територіях заповідників та національних
природних парків 155

Іванько І. А.
Характеристика деревно-чагарникової рослинності
проектованого НПП «Орільський» в межах Петриківського
району Дніпропетровської області 163

Капітанова Л. М., Писарев С. М.
Гриби-ксилотрофи байрачних лісів приміської зони
м. Краматорська (Донецька обл.) 169

Кулік А. Ф.
Різноманіття якісного і кількісного складу мікроорганізмів в
грунтах природних і штучних лісових біогеоценозів
Самарського лісу 176

Лукаш О. В.
Сучасний стан фіторізноманіття проектованого Дніпровсько-
го національного природного парку (Чернігівська
область) та його екосистемна цінність 181

Полякова Л. В., Гамаюнова С. Г., Журова П. Т.
Устойчивость дуба черешчатого к листогрызующим
насекомым в пойменных дубравах национального
природного парка «Святые Горы» 185

Рощина Н. О.
Флористичне різноманіття озер національного природного
парку «Орільський» 190

Скляр Ю. Б., Дерев'янська Г. Г.
Морфометричні параметри *Lamium purpureum* L. В умовах
міста Вінниці 196

РОЗДІЛ 4. Дослідження тваринного світу	198
<i>Ант оновський О. Г.</i>	
Результати моніторингу макрозообентосу водойм Приазовського НПП.....	198
<i>Баркасі З.</i>	
Ендемізм та його прояв у теріофауні регіону Українських Карпат	200
<i>Дорошенко К. М.</i>	
До орнітофауни околиць м. Вінниця.....	210
<i>Коляджин І. І., Зіт енюк А. М.</i>	
Акустичні дослідження кажанів на території національного природного парку «Верховинський»	213
<i>Коробченко М., Загороднюк І.</i>	
Сліпаки (Spalacidae) у степових екосистемах природних заповідних територій України	220
<i>Мартинюк Вч. В.</i>	
Фауністичний огляд та стан популяцій булавовусих лускокрилих (Lepidoptera:Rhopalocera) окремих територій природно-заповідного фонду Донеччини	226
<i>Наконечна Г. В., Мартинюк Вч. В.</i>	
Вищі різновусі лускокрилі національного природного парку «Святі Гори»	232
<i>Пісарев С. М.</i>	
Молюски родини Unionidae Rafinesque, 1820 Національного природного парку «Святі Гори» (Донецька область) і заходи з їх охорони	237
<i>Роман Є. Г.</i>	
Олешківські (Нижньодніпровські) піски – перспективна територія для відновлення природних комплексів та унікальний заповідний об'єкт світового значення	243

<i>Скубак Є. М.</i> Динаміка впливу автошляхів на популяції наземних хребетних НПП «Святі Гори»	250
<i>Франков С. С., Пісарєв С. М.</i> Еколого-фауністичний аналіз орнітофауни регіонального ландшафтного парку «Клебан-Бик» (Донецька область)	256
<i>Шипшина Л. В., Франков С. С., Дорошенко К. М.</i> До орнітофауни Літинського району Вінницької області ...	260
<i>Юзик Д. І.</i> Консортивні зв'язки повзика (<i>Sitta europaea</i> L.) у системі консорцій Північно-Східної України	266
<i>Юзик Д. І. Юзик А. В.</i> Цікавий випадок гніздування горихвістки чорної (<i>Phoenicurus ochruros</i>) у смт Путила (Чернівецька область)	274
РОЗДІЛ 5. Інтродукція рослин та тварин як шлях до збереження біорізноманіття	277
<i>Бородай Є. С., Лихолат Ю. В., Ломига Л. Л., Алексєєва А. А.</i> Раритетні види рослин ботанічного саду ДНУ ім. Олесья Гончара	277
<i>Мартынова Н. В., Лихолат Ю. В.</i> Роль ботанических коллекций в сохранении биоразнообразия растений.....	282
<i>Приседський Ю. Г.</i> Вплив флуоридно-сульфітного забруднення ґрунту на біомасу рослин деяких видів родини <i>Rosaceae</i> L	284
<i>Рубцов А. Ф.</i> Сучасний етап (2016–2025 рр.) рекультивациі насаджень дендропарку «Асканія-Нова»	290
<i>Скакальська О. І.</i> Перспективні види відділу <i>Polypodiophyta</i> у Кременецькому ботанічному саду	296

Федот ов О. В., Велигодська А. К.
Колекція культур шапинкових грибів – основа біотехнологічних досліджень та збереження біорізноманіття 298

РОЗДІЛ 6. Роль екологічного та патріотичного виховання населення України.....301

Ант оненко В. Є.
Виховання дбайливого ставлення до водних ресурсів краю в рамках громадських ініціатив Сіверсько-Донецького БУВР ....
.....301

Біляк М. В.
Співпраця Яворівського національного природного парку із місцевими громадами в напрямку організації еколого-освітньої роботи.....308

Волюхова О. В., Уст именко І. П.
Екологічні стежки та туристичні маршрути – складова освітньо-виховної роботи в НПП «Голосіївський» 314

Галущенко Н. Н.
Роль національних парків в патріотическом воспитании подрастающего поколения 321

Гетьман В. І.
Виховання інтелектуально-гуманістичного світогляду у контексті ціннісного сприйняття природного різноманіття заповідних територій та об'єктів 323

Грицина М. Р., Любинець І. П.
Рекреаційний потенціал Верещицького масиву Яворівського НПП 326

Журова П. Т.
Національний природний парк «Святі Гори» – центр екологічної освіти та патріотичного виховання молоді Донецького регіону 332

Задорожна О. М.

Періодизація становлення природоохоронної діяльності у науково-педагогічній літературі	337
<i>Кобзар Л. І.</i>	
Створення сайту Поліського природного заповідника.....	340
<i>Одукалець І. О., Дем'янова О. В., Якубаш Р. А., Юрченко М. В.</i>	
Еколого-освітня робота Національного природного парку «Подільські Товтри» як складова формування патріотичних почуттів.....	342
<i>Подолько Л. П., Хмель Л. Г.</i>	
Становлення та розвиток еколого-освітньої діяльності Мезенського національного природного парку.....	346
<i>Сошнікова Л. М.</i>	
Патріотичне виховання в рамках еколого-освітньої діяльності НПП «Кармелюкове Поділля».....	350
<i>Тимошенко О. Л., Шт огрин М. О.</i>	
Співпраця Національного природного парку «Кременецькі гори» з місцевими громадами, освітніми установами та громадськими організаціями	356
<i>Федотов О. В., Велигодська А. К.</i>	
Екологічна біотехнологія – як складова екологічного виховання студентської молоді.....	361
<i>Фоміна Н. М., Свояк Н. І.</i>	
Еколого-культурні та історичні маршрути на території об'єктів природно-заповідного фонду Черкаської області ..	364
<i>Форманюк І. В.</i>	
Красознавча, екологічна та патріотична складові у рекреаційно-туристичній діяльності НПП «Білобережжя Святослава» ...	370
<i>Цега З. М., Мороз І. В.</i>	
Туристичні маршрути Національного природного парку «Черемоський».....	374

канали (зокрема й через місця зростання рідкісного виду *Drosera rotundifolia!*), а наприкінці вересня від рекреаційного пункту поширилась низова та торф'яна пожежа. Надґрунтовий та ґрунтовий покриви зазнали пошкоджень як наслідок самої пожежі, так й завдяки проведенню заходів її гасіння. Наслідки дії цих факторів - відсутність вегетації *Eriophorum angustifolium* і *Nymphaea candida*; зменшення часткового проективного покриття *Phragmites australis*. Разом з тим, збільшення освітленості може сприятливо позначитися на існуванні пухівки піхвової (Lc 6,9-7,3, а оптимальним є 8), як й більше обводнення території (подальша ксерофітизація умов викликала б її зникнення).

Література:

1. Дубровський Ю.В. Застосування концепції біотопу до вирішення наукових та природоохоронних проблем // Біотопи (оселища) України: наукові засади їх дослідження та практичні результати інвентаризації (Матеріали робочого семінару. Київ, 21-22 березня 2012 року) / За ред. Я. П. Дідуха, О.О. Кагала, Б.Г. Проця. - Київ-Львів, 2012. - С. 158-162
2. Куземко А.А. Класифікація лучних біотопів Полісся та Лісостепу України // Там же. - С. 85-88
3. Смищенко В.А. Використання інформації про біотопи під час формування Смарагдової мережі // Там же. - С. 135-141
4. Літопис природи Національного природного парку «Слобожанський» (за 2014 рік) / Т. 3, 2015. - С. 12-19
5. Літопис природи Національного природного парку «Слобожанський» (за 2015 рік) / Т. 4, 2016. - С. 13-23

РЕЗУЛЬТАТИ П'ЯТИРІЧНИХ БОТАНІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРИАЗОВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ

Брен О. Г., молодший науковий співробітник¹, асистент²

Яровий С. О., заступник начальника наукового відділу¹, старший викладач²

Ярова Т. А., молодший науковий співробітник¹, асистент²

¹Приазовський національний природний парк

²Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, кафедра ботаніки і садово-паркового господарства (м. Мелітополь)

Протягом 2010-2015 рр. науковими співробітниками Приазовського національного природного парку (ПНПП існує з 2010 р.) та інспекторами були проведені первинна та поточна інвентаризації флори, виділені раритетна флора та рослинні угруповання, представлені переліки лікарських рослин та фітоалергенів, а також матеріали щодо вивчення альгофлори.

У I томі Літопису природи ПНПП (за 2011 р.) наведено флористичний спектр судинних рослин, який нараховував 1060 видів з 4 відділів, 92 родин, 418 родів [1]. Повний анотований список судинних рослин представлено у монографії «Конспект флори...» [2]. Приділялась увага вивченню водоростей, складено список з 218 видів водоростей та 15 видів лишайників. Таким чином, у I-му томі Літопису природи наводиться 1293 види рослин (судинні, водорості, лишайники).

У II томі Літопису природи (за 2012 р.) за літературними джерелами і власними спостереженнями було додатково виявлено ще 22 види судинних рослин. Видовий склад альго- та ліхенофлори залишився незмінним. В цілому, у II томі Літопису природи парку наводиться 1315 видів рослин (судинні, водорості, лишайники) [3].

У III тому Літопису природи (за 2013 р.) перелік видів флори збільшується ще на 3 види. Протягом неодноразових виїздів було відмічено незвичайне явище, яке спостерігалось як масові нитчасті і різнонитчасті розростання у воді Азовського моря червоного забарвлення. При камеральній обробці зібраного матеріалу виявилось, що таке явище спричиняла червона водорість церамій червоний (*Ceramium rubrum* C. Aghardh), яка поповнила список водоростей парку і флори в цілому. Також було визначено ще 2 види судинних рослин – айва звичайна (*Cydonia oblonga* Mill.) і трав'яниста рослина спонтанного зростання – мак пухленький (*Papaver tumidulum* Klokov). У 2013 р. флористичне різноманіття було

представлене 1318 видами, з яких 1084 – судинні, 219 – водорості, 15 - лишайники. [4].

У IV томі Літопису природи (за 2014 р.) приділялась увага уточненню раніше виявлених видів рослин, а також ідентифікації знайдених видів грибів та аерофітних видів водоростей. Так, виявлено ще 4 види грибів макроміцетів з відділу Basidiomycota: гнойовик сірий (*Coprinus atramentarius* (Bull.) Fr.), гнойовик білий (*Coprinus comatus* (O.F. Mull.) Pers.), опеньок луговий (*Marasmius oreades* (Bolton) Fr.), трутовик лускатий (*Polyporus squamosus* (Huds.) Fr.) та 1 вид моху зозулин льон (*Polytrichum commune* Hedw) [5]. Склад флори на кінець 2014 р. налічував: 1323 види рослин, з яких: судинні – 1085, водорості – 219, 15 видів – лишайники – 15, гриби – 4.

У V томі Літопису природи список флори збільшився ще на 2 види, з яких гриб зморшок степовий (*Morchella stepicola* Zerova), який поповнив список раритетної флори парку, та мох синтрихія сільська (*Syntrichia ruralis* (Hedw.) Weber & D. Mohr)

Таким чином, за результатами ботанічних досліджень протягом 5-ти років видове різноманіття флори парку складає 1325 видів, з яких: 1084 – судинні рослини, 2 – мохи, 219 – водорості, 5 – гриби, 15 – лишайники.

Література:

1. Літопис природи Приазовського національного природного парку (2011 рік). Том. I. / За загальною редакцією Барабохи Н.М.// Барабоха Н.М., Барабоха О.П., Брен О.Г., Вовк О.А., Голод Г.В., Демченко В.О., Дядічева О.А., Сучков С.І., Ярова Т.А., Яровий С.О., Антоновський О.Г., Микитинець Г.І; Приазовський національний природний парк. – Мелітополь, 2012. – 761 с. – Бібліогр.: 296 назв. – Укр. – Деп. в ДНТБ України 06.03.2013. № 3 – Ук 2013.
2. Коломійчук В.П., Яровий С.О. Конспект флори судинних рослин Приазовського національного природного парку / Відп. ред. Барабоха Н.М. – Мелітополь: ПНПП, 2011. – 173 с.
3. Літопис природи Приазовського національного природного парку (2012 рік). Т. II. / За загальною редакцією Барабохи Н.М.//Н.М. Барабоха, О.П. Барабоха, О.Г. Брен, О.А. Вовк, Г.В. Голод, В.О. Демченко, О.А. Дядічева, С.І. Сучков, Т.А. Ярова, С.О. Яровий, О.Г. Антоновський, Г.І.

Микитинець; Приазовський національний природний парк. – Мелітополь, – 2013. – 482 с. – Бібліогр.: 150 назв. – Укр. – Деп. в ДНТБ України 24.09.2013. № 42 – Ук 2013.

4. Літопис природи Приазовського національного природного парку (2013 рік). Т. III. / За загальною редакцією Барабохи Н.М.// О.Г. Антоновський, Н.М. Барабоха, О.Г. Брен, О.А. Вовк, Г.В. Золотова, В.О. Демченко, О.А. Дядічева, Г.І. Микитинець; С.І. Сучков, Т.А. Ярова, С.О. Яровий, О.П. Барабоха, М.Ю.Ткаченко. Приазовський національний природний парк. – Мелітополь, – 2014. – 433 с. – Бібліогр.: 89 назв.– Укр. – Деп. в ДНТБ України 05.01.2015. № 1 – Ук 2015.

ТАКСОНОМІЧНИЙ СКЛАД МІКОБІОТИ НПП «ДВОРІЧАНСЬКИЙ» ТА ЙОГО ОКОЛИЦЬ

Височина Г., науковий співробітник Національного природного парку «Дворічанський» (сmt Дворічне)

Національний природний парк «Дворічанський» - природоохоронна, наукова, рекреаційна установа в північно-східній частині Харківської області. Парк виконує функцію вивчення, збереження та відтворення унікальних природних крейдяних комплексів, розташованих вздовж правого берега ріки Оскіл.

Вивчення видового складу грибів на території парку та в його околицях проводиться з першого року існування установи.

Загалом за чотири польові сезони (2012–2015 рр.) можна зазначити такі результати вивчення мікобіоти: 3 види міксоміцетів та 158 видів грибів, які відносяться до 102 родів, 47 родин, 26 порядків.

Окрім безпосередньо території парку (нагорна діброва біля села Красне Перше та байрачний ліс між сс. Кам'янка та Тополі), дослідження мікофлори охопили також прилеглі до парку біотопи: сосновий ліс біля сс. Гряниківка та Гороб'ївка, сосновий ліс між сmt. Дворічна та с. Кутьківка, сосновий ліс за с. Тавільжанка, вільховий ліс біля с. Гряниківка, степові ділянки за с. Новомлинськ, березова посадка між сс.